

KINDEREN MET TAAONTWIKKELINGSSTOORNISSEN

Informatie en tips voor de omgeving

Wat is een taalontwikkelingsstoornis?

Waar kan ik terecht als ik me zorgen maak?

Hoe kan ik mijn kind helpen?

Wat kan ik doen als leerkracht?

Hoe kan ik helpen bij meertaligheid?

Waar vind ik meer informatie?

Heeft mijn kind een taalvertraging of -stoornis?

Wat vind ik in deze brochure?

Inleiding	2
Hoe verloopt de normale taalontwikkeling?	2
Wat is een taalontwikkelingsstoornis?	5
Hoe herken ik een taalontwikkelingsstoornis?	6
Hoe wordt een taalontwikkelingsstoornis behandeld?	7
Welke algemene tips kan ik toepassen?	8
Hoe kan ik helpen als (groot)ouder?	9
Hoe kan ik helpen als leerkracht?	14
Hoe kan ik helpen bij meertaligheid?	18
Waar kan ik extra informatie vinden?	21

Inleiding

De taalontwikkeling van elk kind is uniek. Als omgeving kan je ongerust zijn over hoe deze verloopt. Dit zorgt voor veel onbeantwoorde vragen. Deze brochure tracht hierop een antwoord te geven. Daarnaast vind je een lijst met informatiebronnen die je kan raadplegen. Verder willen we jouw aandeel benadrukken in de taalontwikkeling van het kind. Hierbij willen we je ondersteunen in hoe je kan helpen om deze taalontwikkeling te stimuleren en te optimaliseren.

Hoe verloopt de normale taalontwikkeling?

De normale taalontwikkeling kan onderverdeeld worden in verschillende fasen, afgebakend met een gemiddelde leeftijd. Verder vind je een overzicht van de normale taalontwikkeling. De taalontwikkeling blijft steeds ontwikkelen en is dus nooit volledig afgerond.

De normale taalontwikkeling

0 - 6 weken

- huilen
- luisteren: klanken onderscheiden

6 weken -
4 maanden

- imiteren
- lachen
- ontspannen geluiden

4 - 7 maanden

- geluiden
- beginnend brabbelen

7 - 12 maanden

- brabbelfase
- aangaan gesprekjes
- gebruik van gebaar + klank

8 - 18 maanden

- verschijnen van de eerste woorden

15 - 16 maanden

- éénwoordzinnen
- voornamelijk werkwoorden + zelfstandige naamwoorden

18 maanden -
2,6 jaar

- twee- en meerwoordzinnen
- woordenschatexplosie
- overgeneralisatie (bv.: “bal” zeggen tegen alle ronde voorwerpen)
- vertellen binnen het hier en nu
- zinsdelen kunnen ontbreken
- stellen eenvoudige vragen

2,6 - 5 jaar

- enorme woordenschatgroei
- benaderen steeds meer de taal van de volwassenen
- vertellen korte verhalen en grappen
- vertellen buiten het hier en nu
- langere en correctere zinnen
- werkwoorden, verkleinwoorden en meervoudsvormen ontstaan
- passen werkwoordregels te pas en te onpas toe (bv.: “Ik loopte.”)

5 - 10 jaar

- grote vooruitgang op vlak van grammatica en woordenschat
- verwerven schriftelijke taal
- vertellen betere verhalen
- kunnen zich verplaatsen in standpunt van anderen en bij het onderwerp blijven
- figuurlijke taal en spreekwoorden ontstaan, maar niet steeds correct

De snelheid van de taalontwikkeling kan verschillen van kind tot kind. Je hoeft niet ongerust te zijn wanneer de taalontwikkeling van het kind niet volledig overeenstemt met deze tabel.

Wat is een taalontwikkelingsstoornis?

Vertraagde taalontwikkeling

De taalontwikkeling verloopt normaal maar vertraagd vanaf de geboorte.

De taalontwikkeling verloopt vanaf de geboorte vertraagd en bevat fouten die niet in de normale ontwikkeling voorkomen.

Specifieke taalontwikkelingsstoornis:

Er is geen duidelijke oorzaak aanwezig.

Niet-specifieke taalontwikkelingsstoornis:

Er is een duidelijke oorzaak aanwezig (bv.: gehoorproblemen).

Taalontwikkelingsstoornis

Dysfasie

Er zijn zeer hardnekkige taalontwikkelingsproblemen vanaf de geboorte. Deze specifieke kenmerken zijn meestal nog zichtbaar op volwassen leeftijd. Er is geen aantoonbaar hersenletsel, maar wel kleine neurologische verschillen. (Ontwikkelings) dysfasie kenmerkt zich namelijk door: hardnekkigheid, specifieke stoorniskenmerken en een grillig taalprofiel.

Wanneer de taalstoornis niet vanaf de geboorte ontstaat (bv.: door ongeval).

Verworven taalstoornis

Hoe herken ik een taalontwikkelingsstoornis?

Het kan zijn dat je bezorgd bent over de taalontwikkeling van het kind. Hieronder is een overzicht weergegeven van enkele symptomen die kunnen wijzen op een taalontwikkelingsstoornis. Wanneer je een symptoom herkent, betekent dit niet meteen dat er sprake is van een taalontwikkelingsstoornis. De symptomen variëren van kind tot kind.

communicatie:

- weinig of niet brabbelen
- weinig of geen aangepast oogcontact
- weinig gebruik van gebaren om te communiceren
- moeilijk verstaanbare spraak
- weinig interactie
- problemen met beurt nemen
- weinig spontaan vertellen
- onvolledige boodschappen overbrengen
- moeizaam verhalen vertellen
- moeilijk bij het onderwerp blijven

woordenschat:

- beperkte woordenschat
- woordvindingsproblemen
- vage verwijswaarden (bv.: “dat” i.p.v. “melk”)
- algemene werkwoorden (bv.: “maken” i.p.v. “knutselen”)

zinsbouw:

- korte en stereotiepe zinnen
- woorden op de verkeerde plaats in de zin
- problemen met werkwoordvervoegingen (bv.: “Ik met bal spelen.”)
- problemen met aanpassen van het werkwoord aan het onderwerp en omgekeerd (bv.: “Hij lopen weg.”)
- essentiële zinsdelen (bv.: onderwerp) ontbreken
- verspringen tussen tegenwoordige en verleden tijd

Hoe wordt een taalontwikkelingsstoornis behandeld?

Er zijn veel benaderingswijzen, technieken, programma's en hulpmiddelen voor de aanpak van taalontwikkelingsstoornissen. Soms kan het aangewezen zijn om een afwachtende houding aan te nemen. Indien dit niet het geval is, wordt er gekozen voor indirecte en/of directe therapie. Deze keuze hangt af van verschillende factoren zoals de leeftijd van het kind, het taalaanbod, de ernst en aard van het probleem.

Wat is directe therapie?

Wanneer een logopedist zelf met een kind werkt. De logopedist stelt behandeldoelen op.

Wat is indirecte therapie?

Wanneer een logopedist informatie en adviezen geeft aan de omgeving van het kind. Op deze manier kunnen zij een optimaal taalaanbod creëren en zo de taalontwikkeling stimuleren.

Wat is het belang van de ouder, leerkracht, grootouder en andere betrokkenen in de taalontwikkeling van het kind?

Kinderen leren taal grotendeels door te luisteren naar de omgeving en hiermee in interactie te treden. Het is belangrijk dat je weet hoe je de taal op de juiste manier kan stimuleren.

Welke algemene tips kan ik toepassen?

Beloon de communicatiepogingen van je kind door te reageren op wat het kind uit.

Wijs het kind niet op zijn/haar fouten maar herhaal zijn/haar uiting in een verbeterde vorm.

Betrek taal de hele dag.

Maak oogcontact tijdens het communiceren.

Geef het kind voldoende tijd en ruimte om te antwoorden of te vertellen.

Ga mee in de verbeelding van je kind, neem deel aan de spelsituaties en verwoord wat jullie doen.

Probeer het door je kind gekozen onderwerp uit te diepen. Reageer met vragen, bemoedig, geef korte reacties, knik,...

Dwing je kind nooit om te spreken.

Hoe kan ik helpen als (groot)ouder?

Tips 0 - 12 maanden voor (groot)ouders

Zorg voor een rustige omgeving zodat het kind niet afgeleid is en aandachtig kan luisteren.

Herhaal de uitingen van het kind en brabbel terug. Dit stimuleert het brabbelen en heeft geen negatieve gevolgen voor de taalontwikkeling.

Gebruik kleurrijk en geluidmakend speelgoed om het luisteren en het kijken aan te wakkeren. Op deze manier lok je brabbels en imitaties uit.

Spreek traag, duidelijk, met veel intonatie en met eenvoudige woorden. Dit vergemakkelijkt het begrijpen.

Praat niet enkel over voorwerpen, maar ook over wat je aan het doen bent.

Geef betekenis aan de geluiden uit de omgeving door hen hierop te wijzen.

Tips 1 - 2,6 jaar voor (groot)ouders

Verwoord wat jij of jouw kind doet. Betrek jouw kind in huishoudelijke taken. Terwijl je die samen doet, vertel je wat je doet.

Vorm de losse woorden van jouw kind om tot een volledige zin.

Speel schoot- of klapspelletjes of zeg samen versjes op.

Gebruik eenvoudige zinnen met een aangepast spreektempo.

Gebruik functiewoorden (bv.: de, het, of, omdat,...). Kinderen laten deze vaak weg maar gebruiken ze wel om de zin te begrijpen.

Kijk samen met je kind naar tv-programma's of in boekjes. Praat hier samen over.

Stel uitdagende vragen om zo reacties uit te lokken bij jouw kind.

Zeg niet enkel 'neen' maar leg ook uit waarom je neen zegt.

Tips 2,6 - 5 jaar voor (groot)ouders

Beschouw jouw kleuter als een volwaardige gesprekspartner. Gebruik zoveel mogelijk een volwassen taalgebruik.

Som op wat er gebeurt tussen nu en het bedoelde tijdstip als je merkt dat je kind een verwijzing naar de toekomst niet begrijpt.

Zeg niet enkel neen maar leg ook uit waarom je neen zegt.

Varieer in zinsbouw. Maak langere en complexere zinnen als je kind dit aankan.

Stimuleer de taal door gezelschapsspelletjes, liedjes, rijmen, knutselen, fantatiespelletjes,... Kijk samen naar tv-programma's voor kleuters.

Ga in op de vragen van jouw kleuter. Lok antwoorden uit door vragen, raadsels of taalspelletjes.

Tips 5-10 jaar voor (groot)ouders

Geef eerlijk antwoord op 'waarom'-vragen. Vermijd 'daarom'-antwoorden. Hier leert jouw kind niets uit.

Neem de vragen naar betekenissen of naar het hoe en waarom van woorden ernstig.

Prikkel het nauwkeurig luisteren en de taal via rijm- en raadspelletjes.

Lees nog steeds verhaaltjes voor, ook wanneer kinderen reeds kunnen lezen. Dit heeft een positieve invloed op de woordenschatuitbreiding.

Ga met jouw kind naar de bibliotheek om de juiste boeken te vinden. Zorg voor boeken op het niveau van jouw kind. Het is echter geen probleem om eens een boek te lezen op het niveau van een jonger of ouder kind.

Kijk samen naar tv-programma's en praat na afloop over wat jullie hebben gezien. Dit kan je doen door gerichte vragen te stellen.

Tips 10+ voor (groot)ouders

Ook bij oudere kinderen blijft het belangrijk om een correct en rijk taalaanbod aan te bieden. Een kwaliteitsvol taalaanbod blijft immers belangrijk.

Praat over gevoelens. Dit zijn moeilijke begrippen aangezien ze abstract en subtiel zijn.

Stimuleer kinderen om veel te praten: hoe meer ze praten, hoe meer ze leren. Dit kan je doen door bv. verdiepende vragen te stellen.

Stimuleer samen spelen: kinderen ontwikkelen hun taal in interactie met anderen.

Neem de vragen naar betekenissen van woorden ernstig. Op deze manier blijft de woordenschat van het kind uitbreiden.

Zorg voor een uitdagende taal- en speelomgeving. Dit door boeken of gezelschapsspelletjes op het niveau van je kind (bv.: scrabble,...).

Ga met jouw kind naar de bibliotheek. Zorg voor boeken op het niveau van jouw kind. Het is echter geen probleem om eens een boek te lezen op niveau van een jonger of ouder kind.

Hoe kan ik helpen als leerkracht?

Tips kleuterklas voor leerkrachten

Gebruik geen vage aanduidingen maar concrete aanwijzingen (bv.: “Eerst gaan we naar de eetzaal en dan kijken we naar de poppenkast.” i.p.v. “Straks gaan we...”).

Betrek zoveel mogelijk zintuigen: proeven, voelen, horen, zien, bewegen, ... Dit stimuleert het leren.

Laat het kind een verhaal vertellen aan de hand van een concreet voorwerp, afbeelding of foto.

Oefen de conversatievaardigheden in zoals beurt nemen, luisteren naar elkaar,...

Maak gebruik van een heen-en-weerschrift: ouders kunnen hierin schrijven wat het kind gedaan heeft in het weekend, zo is het voor jou gemakkelijker om het kind te begrijpen.

Schenk aandacht aan kleuren, tijdsbegrippen, ruimtelijke en abstracte begrippen. Werk met visuele ondersteuning.

Tips kleuterklas voor leerkrachten

Voorzie een aantrekkelijke boekenhoek. Zorg dat de boekjes aansluiten bij het taalniveau van het kind en kies verhalen die voldoende geïllustreerd zijn.

Creëer een veilig klasklimaat. Zorg voor een vaste structuur van dagen en weekindeling en vaste routines.

Maak gebruik van versjes of liedjes. Zo leren kinderen nieuwe woorden en krijgen ze inzicht in de opbouw van de taal.

Tips lagere school voor leerkrachten

Werk ervaringsgericht. Werk met concreet materiaal en laat de leerling abstracte begrippen ervaren.

Zorg voor voldoende herhaling.

Selecteer boeken met voldoende illustraties, deze ondersteunen het tekstbegrip.

Ga steeds na of de leerling alles begrepen heeft en geef hen de mogelijkheid om uitleg te vragen.

Verklaar moeilijke woorden of laat de leerling deze zelf opzoeken.

Indien het kind meer tijd nodig heeft, spreek dan af welke oefeningen het wel en niet moet maken of geef het kind extra tijd.

Zorg ervoor dat vraagstukken functioneel zijn.

Gebruik een stappenplan of onthoudkaart bij zaken waar het kind specifiek moeilijkheden bij ervaart.

Tips middelbare school voor leerkrachten

Laat de leerling niet onverwacht klassikaal iets vertellen. Zorg ervoor dat de leerling een spreekbeurt mag houden binnen zijn interesseveld.

Laat de leerling bij spreekopdrachten gebruik maken van visuele ondersteuning (bv.: steekkaarten). Dit vergemakkelijkt het overbrengen van een geordend verhaal.

Help de leerling bij het ontwerpen van een strategie om bepaalde problemen aan te pakken.

Laat de leerling de tekst visualiseren.

Geef de leerling extra tijd.

Volgende zaken zijn belangrijk bij de taalstimulering in de middelbare school: aanmoediging, beloning, enthousiasme, uitdagend, beleven, luisteren en volgen.

Stel steeds woordenboeken ter beschikking zodat de leerling moeilijke woorden zelf kan opzoeken.

Hoe kan ik helpen bij meertaligheid?

Wat is meertaligheid?

Meertaligheid is wanneer het kind meer dan één taal begrijpt en gebruikt in het dagelijkse leven. Er bestaan twee soorten meertaligheid:

1. Simultane meertaligheid: het kind leert twee of meerdere talen vanaf de geboorte of vroeg in de taalontwikkeling. Dit kent hetzelfde verloop als de ontwikkeling van één moedertaal.
2. Successieve meertaligheid: het kind leert een tweede taal, nadat het al een aantal fasen heeft doorlopen in de eerste taal. Bij het leren van de tweede taal weet het kind al iets over taal en bouwt deze verder op de fundamenteën van de eerste taal.

Wat zijn de kenmerken van meertaligheid?

Er zijn enkele specifieke verschijnselen die voorkomen bij een meertalige opvoeding. Het lukt bijvoorbeeld niet altijd om de talen uit elkaar te houden (bv.: "Dat zijn drie bals."). Daarnaast verspringen kinderen soms van de ene naar de andere taal. Dit omdat ze het gepaste woord niet vinden. Verder kan het kind zich hechten aan het principe van één situatie – één taal (bv.: wanneer papa de taal van mama spreekt, protesteert het kind).

Welke tips kan ik toepassen bij meertaligheid?

Het is belangrijk dat de ouders de talen die ze aanbieden voldoende beheersen. Daarnaast is het van belang om de talen te scheiden door middel van goede afspraken. Beide ouders moeten achter de meertalige opvoeding staan en dienen dit ook vol te houden.

De vorige tips in deze brochure kunnen ook toegepast worden bij meertaligheid. Hier vind je nog enkele concrete tips om de taal te stimuleren bij meertalige kinderen.

Doe niet alsof je het kind niet begrijpt als hij of zij antwoordt op je vraag in een andere taal. Ze begrijpen beide talen maar antwoorden meestal maar in één taal.

Moedig het kind aan en apprecieer de pogingen als het kind in de taal antwoordt waar hij of zij liever niet in praat.

Zorg ervoor dat communicatie steeds als prettig en leuk wordt ervaren. Hou je aan de afspraken maar forceer het kind niet om in een bepaalde situatie een taal te spreken.

Blijf de eerste taal stimuleren wanneer er ook een tweede taal wordt aangeleerd. Wanneer de eerste taal niet meer wordt gestimuleerd, kan deze verdwijnen. Dit heeft als gevolg dat het kind beide talen niet goed beheerst.

Wat zijn ouderbegeleidingsprogramma's?

Ouders kunnen deelnemen aan verschillende ouderbegeleidingsprogramma's om de taal van hun kind te optimaliseren. Deze programma's bevatten taalstimulerende activiteiten. Hieronder staan enkele voorbeelden van ouderbegeleidingsprogramma's:

Hanen[®]-programma: Praten doe je met z'n tweeën[™]

Dit programma is gebaseerd op drie principes: kijken, wachten en luisteren. Er worden optimale situaties gecreëerd voor gesprekken. Het uitgangspunt is dat taal geleerd wordt in dagelijkse situaties. Dit programma bestaat uit huisbezoeken en groepsbijeenkomsten. Voor meer informatie: www.hanen.org

TOLK

TOLK staat voor Taal aanbieden, Overnemen, Luisteren en Kijken en leert de ouders gespreksvaardigheden en hoe ze het taalaanbod kunnen optimaliseren. Dit gebeurt aan de hand van individuele sessies en groepsbijeenkomsten.

Voor meer informatie: www.tolkinfol.nl

COCP

COCP staat voor Communicatieve Ontwikkeling van niet-sprekende kinderen en hun Communicatie Partners. Dit programma begeleidt communicatiepartners van kinderen met ernstige taalproblemen. Het is gebaseerd op 10 partnerstrategieën. Men wil de communicatie optimaliseren in dagelijkse situaties.

Voor meer informatie: www.cocp.nl

Waar kan ik extra informatie vinden?

Nuttige boeken

Praten doe je met z'n tweeën™: een praktische handleiding voor ouders van kinderen met taalachterstanden.

Pepper, J. & Weitzman, E. (2013). Amsterdam: SWP.

Dit boek ondersteunt ouders van kinderen die hulp nodig hebben bij de taalontwikkeling. Het boek biedt methodes en vaardigheden aan die in het dagelijkse leven toegepast kunnen worden in de interactie met het kind.

Oetsiekoetsie: ouders stellen vragen over kindertaal en meertalig opvoeden.

Verrips, M. (2001).

Utrecht: Kosmos Uitgevers.

OetsieKoetsie bevat vragen van ouders over kindertaal en meertalige ontwikkeling. Deze worden uitgebreid beantwoord door taalkundigen.

Tatertaal: Taalstimulering bij baby's en peuters (0-3 jaar)

Moons, C. & Loman, J. (2011).

Provincie Vlaams-Brabant.

Tatertaal is een methodiek voor ouders en professionelen (bv.: kinderopvang) die al pratend, spelend en lezend kinderen prikkelt met taal. Het is een rugzakje dat bestaat uit concrete tips en boekjes.

Peuterprikkels: een bundel met taalstimuleringsactiviteiten van baby's, peuters en kleuters.

François, S. & Verhelst, M. (2007).

Leuven: Centrum voor Taal & Onderwijs, Katholieke Universiteit Leuven.

Dit is een bundel met taalstimuleringsactiviteiten.

Taalontwikkeling en taalstimulering van baby's, peuters en kleuters.

Goorhuis-Brouwer, S. (2014).

Amsterdam: SWP.

Dit is een handig en goed leesbaar overzichtsboek over taalontwikkeling en taalstimulering.

Nuttige sites

www.kindentaal.nl

www.kindengezin.be

www.groeimee.be

Ook in bibliotheken is veel informatie en literatuur omtrent de taalontwikkeling beschikbaar.

Indien u zich zorgen maakt over de taalontwikkeling van uw kind kan u altijd een huisarts of logopedist contacteren.

Geraadpleegde bronnen

Boddeüs, A.M., Goorhuis-Brouwer, S.M. & Nakken, H. (2007). Nederlandse opvoedingsprogramma's voor ouders van kinderen met een taalprobleem. Tijdschrift voor orthopedagogiek, 46(4), 179-188.

Goorhuis, S.M. & Schaerlaekens, A.M. (2000). Handboek taalontwikkeling, taalpathologie en taaltherapie bij Nederlandssprekende kinderen. Utrecht: De Tijdstroom.

Manders, E. De Bal, C., & Van Den Heuvel, E. (2013). Taalontwikkelingsstoornissen. Antwerpen: Garant.

Schaerlaekens, A. (2008). De taalontwikkeling van het kind. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Torfs, K. (2015). Tatertaal: voor ouders van baby's en peuters [lezing]. Vlaams Brabant.

Zink, I., & Breuls, M. (2012). Ontwikkelingsdysfasie. Antwerpen: Garant.

Zink, I., & Smessaert, H. (2009). Taalontwikkeling stap voor stap. Herentals: Vlaamse Vereniging voor Logopedisten.

Deze folder is het resultaat van een bachelorproef uitgewerkt door Jolien Van der Haegen en Inez Taelemans. Promotoren: Lynn De Conseth en Eveline Vogels.